

Boganmeldelse.

*Niels Siggaard: Oplysninger om Sædskifteformer og Foldudbytte
fra sjællandske Bøndergaarde 1851—1913.*

Anmeldt af Professor *O. H. Larsen.*

Forfatteren har i ovennævnte Afhandling forsøgt paa Grundlag af Materiale fra »Østifternes Kreditforening« at fremskaffe en Oversigt over Sædskiftets Udvikling paa sjællandske Bøndergaarde i de sidste to Menneskealdre.

Materialet omfatter 3116 Vurderinger, der fordeler sig ret uensartet paa de forskellige Amter, idet Holbæk Amt alene optræder med ca. $\frac{1}{3}$ af samtlige Ejendomme, medens Københavns Amt kun møder med 386 eller ca. $\frac{1}{8}$. Af denne Grund maa Gennemsnitsresultaterne for hele Sjælland tages med visse Forbehold, og Sammenligningen mellem de enkelte Amter bliver af samme Grund noget usikker, saa meget mere som Materialet for at belyse Udviklingen er inddelt i 10-aarige Perioder, og det forholdsvise Antal Vurderinger i hvert Amt indenfor disse Perioder sandsynligvis har været underkastet Svingninger, som man gennem Fremstillingen ikke er i Stand til at kontrolere.

Men ogsaa i andre Henseender har Materialet haft Mangler, der efter Forfatterens Udsagn har vanskeliggjort Bearbejdelsen, saaledes at denne ikke altid har været i Stand til at frembringe saa klart et Billede af Udviklingen, som man kunde have ønsket. At Opgaven i sig selv er vanskelig, viser forøvrigt ogsaa tidligere Forsøg af lignende Art, og det var næppe at vente, at Forfatteren paa alle Omraader skulde have haft Held til at overvinde disse Vanskeligheder.

Hvad der bedst lader sig belyse er Forandringerne i Omdriftens Længde gennem de forskellige Perioder samt Afgrø-

dernes Art og Rækkefølge i Sædskiftet, og paa disse Omraader frembyder Materialet en Del af Interesse. Taget som Helhed viser det, at 7 og 8 Marks-Driften har været den dominerende i alle Amter og gennem alle 6 Perioder, men medens 7 Marks Driften bestandig har haft Overtaget i Frederiksborg Amt, saa er dette kun delvis Tilfældet for de andre Amters Vedkommende, og for den sidste Periode (1900—1913) er der en kendelig Udvikling i Retning af 8-Marks Drift, ligesom denne Drift ogsaa har haft en betydelig Udbredelse i de to første Perioder. For Præstø Amt er Tallene iøvrigt meget stærkt svingende, hvilket formentlig skyldes en noget tilfældig Variation i Antallet af Vurderinger indenfor de enkelte Perioder. Af 6 Marks Drifter findes en Del, navnlig i Frederiksborg og Præstø Amter samt visse Dele af Holbæk Amt, medens Antallet af 9 Marks Drifter overalt har været lille, navnlig siden 1860. Som Hovedregel mener Forfatteren at kunne fastslaa, at de korte Omdrifter fortrinsvis har hjemme paa de daarligste Jorder, medens en længere Omdrift paa 8—9 Marker er benyttet mere paa de gode Jorder i Holbæk og Sorø Amter.

For 7- og 8-Marks Drifterne, der gennemsnitlig udgør 70—90 % af samtlige Tilfælde, er Sædfølgen gjort til Genstand for en mere indgaaende Undersøgelse, der f. Eks. viser, at de udprægede Kornbrug med intil 3 Vaarsædsafgrøder efter hinanden har været mest anvendte i Midten af Perioden (1870—90) og særlig i de sydlige Amter, medens de omtrent er ukendte i Frederiksborg Amt og i vore Dage fortrinsvis har hjemme i Holbæk og Københavns Amter. At Bælgsæd til Modenhed har udøvet en betydelig Indflydelse paa Sædskiftet i de første Perioder, fremgaar tydeligt af Materialet, selv om man her maa erindre, at den saakaldte Bælgsædsmark sjældent har været en hel Mark. Naar der f. Eks. for Præstø Amt, som gennem hele Tidsrummet har været stærkest bælgsædsdyrkende, endnu i den sidste Periode opgives en Bælgsædsmark i 27 % af 7 Marks Drifterne, saa kan der ikke her være Tale om en hel Mark, thi det samlede Bælgsædsareal i Præstø Amt udgjorde i 1912 efter den officielle Arealstatistik kun ca. $\frac{1}{2}$ % af Agermarken.

Den store Udvidelse af Roearalet i de sidste 20—30 Aar har selvfølgelig givet sig stærkt Udslag i Sædskiftets Form. To Roemarken i en 8 Marks Drift finder man dog kun i Sukkerroegne og i Frederiksborg Amt, hvor Kartofler, der regnes med til Rodfrugter, indtager et betydeligt Areal. Der findes endnu spredt over hele Sjælland baade 7- og 8-Marks Drifter uden nogen Roemark, men deres Antal er dog lille, gennemsnitlig 2—4 %.

I nær Forbindelee med Roearaernes Udvidelse staa Brakareaernes Indskrænkning. Der findes imidlertid endnu for den sidste Periode (1900—1913) Helbrak i 75 % af 7- og 8-Marks Drifterne, men formentlig drejer det sig heller ikke her om hele Marken. Paafaldende lavt i saa Henseende staa Københavns Amt med henholdsvis 41 og 53 %. Forfatteren mener heri for en Del at have fundet Forklaringen til, at Ukrudtet efter hans og andres Skøn er mere fremtrædende i dette Amt end i nogen anden Part af Sjælland, men naar han som Støtte for denne Antagelse henviser til den officielle Statistik, som udviser »det mindste Brakareal« for Københavns Amt, saa er dette kun absolut set rigtigt, thi procentvis har Københavns Amt baade i 1907 og 1912 et større Helbraksareal end noget af de andre Amter.

I sidste Afsnit af Afhandlingen behandles Foldudbyttet for de forskellige Afgrøder paa Grundlag af Opgivelserne fra Vurderingsforretningerne. Som venteligt var, falder disse Opgivelser gennemgaaende en Del højere end de officielle Foldangivelser (2—2½ Fold for Kornafgrøderne) hvilket efter Forfatterens Skøn dels skyldes, at de vurderede Ejendomme er over Middelgodhed, og dels, at der er anvendt forskellige Fremgangsmaader ved Fremskaffelsen af Tallene. Størst Interesse frembyder Vurderingstallene derved, at de afgiver Holdepunkter for Bedømmelsen af Foldudbyttet fra 1850—75, da man endnu manglede de officielle Tal for dette, men selvfølgelig bør Vurderingstallene benyttes med nogen Varsomhed, og dette gælder ogsaa overfor andre i Afhandlingen anførte Tal.

Forfatteren saavel som den Institution, hvorfra han har hentet sit Materiale, fortjener imidlertid Paaskønnelse for det Bidrag til Belysning af det sjællandske Bondelandbrugs Udvikling, som her er givet, og det maa meget ønskes, at Arbejdet med Udnyttelsen af det Kildemateriale, som findes i Kreditforeningens Arkiver, maa blive fortsat i Fremtiden, ogsaa med andre end de her belyste Forhold for Øje.